

Násilí páchané na ženách

S násilím páchaným na ženách se můžeme setkat v různých formách ve všech zemích světa. V některých kulturách jde o tradiční rituální praktiky považované za součást kultury, jinde jde o závažné trestné činy. Jaké jsou příčiny násilí na ženách a jak mu čelit?

**Kateřina Manová
(1973)**

Studentka sociální práce
na FF UK v Praze.
Zastupuje organizaci
Gender Studies o.p.s.
v Koordinačním kruhu
prevence násilí na ženách.

Přesně vymezit problém násilí páchaného na ženách nebo vytvořit vyhovující definici je velmi obtížné, především pro šíři tohoto tématu. Deklarace OSN proti násilí na ženách (Ekonomická a sociální rada, 1992) podává tuto definici: „Každý projev rodově podmíněného násilí, který má, nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo duševní újmu nebo utrpení žen, spolu s vyhrožováním těmito činy, zastrasováním a úmyslným omezováním svobody, a to ve veřejném či soukromém životě.“ Těto definici je vytýkáno především to, že není úplně jasné, zdali jde o činy jednotlivce nebo státu a vylučuje zákony (např. zákony proti umělému přerušování těhotenství) a politické akty, které diskriminují ženy.

Je doporučována také definice formulovaná v materiálech Světové banky (1994): „Jakýkoliv projev verbální nebo fyzické síly, donucování nebo deprivace ohrožující život, které jsou zaměřené na jednotlivou ženu nebo děvče a které způsobují fyzickou nebo psychickou újmu, ponížení nebo úmyslné omezování svobody a které

udržují podřízenost ženy.“ Definice pokrývá i systematické zanedbávání děvčat v kulturách, kde mají synové větší hodnotu než dcery. Obsahuje také formulku „úmyslné omezování svobody“, pod kterou spadají především činy jako vynucování izolace, nadměrná kontrola, omezený přístup k penězům a dalším materiálním zdrojům.

Násilí na ženách – rodově podmíněný problém

Přesto, že je násilí na ženách mimořádně závažný celospolečenský problém, vyskytující se v různé míře ve všech zemích světa, nadále zůstává spíše problémem jednotlivých žen, které samy násilí zažily. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, je stále přetrvávající asymetrie rozdělení moci mezi muži a ženami a zneužívání této nerovnosti. Výsledky několika mezikulturních studií (Sanday 1981, Counts Brown a Campbell 1992, Lewinson 1989) o domácím násilí a znásilnění poukazují na fakt, že hierarchické vztahy mezi pohlavími udržované výchovou a sociálně-

Formy násilí páchaného na ženách

Domácí násilí

Domácí násilí zahrnuje útoky proti ženám doma a v rámci rodiny. Ženy jsou doma vystavovány fyzickému napadání jako je bodání, škracení či popálení. Sexuální násilí páchané rodinnými příslušníky na ženách zahrnuje incest a znásilnění manželem. Ženy však zažívají také psychologické zneužívání, jako jsou např. hrozby, že bude ublíženo jejich rodinným příslušníkům či domácím zvířatům, anebo že bude podloměn jejich status v rodině, zaměstnání či blízkém okolí.

Domácí násilí existuje ve všech zemích světa. Např. v Papui Nové Guineji bylo 67 procent vesnických žen a 56 procent městských žen fyzicky zneužito. 62 procent kanadských žen, které byly v jednom roce zavražděny, zemřely rukou svého příbuzného či partnera.

Škodlivé tradiční praktiky

Termín „škodlivé tradiční praktiky“ se vztahuje k násilí, které je činěno ženám v určitých komunitách a společnostech již po tak dlouhou dobu, že jsou považovány za součást tamní kultury. Tyto násilné praktiky vedou každým rokem k úmrtí a invaliditě milionů žen.

- Jako mrzačení ženských genitálií se označuje několik typů tradičních chirurgických operací, které se

provádějí na ženách a dívkách. Často jsou součástí iniciačních rituálů a někdy jsou považovány za způsob, jak pojistit cudnost a pohlavní „čistotu“. Tyto operace sahají od klotoridektomie (částečné či úplné odstranění klitoris) až po infibulaci, která zahrnuje odstranění klitoris, částečné či úplné odříznutí malých stydkých pysků a pořezání velkých stydkých pysků následované sešitím rány nebo svázáním nohou, aby se urychlilo hojení. Mrzačení ženských genitálií se provádí zejména v 28 afrických státech, mezi některými menšinami v Asii a v komunitách imigrantů v Evropě, Austrálii, Kanadě a USA. Odhaduje se, že v současnosti žije asi 130 milionů takto zmrzačených žen a každý rok tyto rituály podstupují 2 miliony dívek a žen. Přestože je mrzačení ženských genitálií považováno za tradiční praxi, nevyžaduje je žádné náboženství.

- Vražda pro věno je brutální čin, při kterém je žena zavražděna svým manželem nebo příbuznými, protože není schopna uhradit splátky věna – platbu, kterou vyplácí příbuzní nevěsty od jejího zasnoubení či od svatby její nové rodině. Není neobvyklé, že věno

ekonomickými rozdíly jsou neoddělitelnou součástí násilí páchaného na ženách. Na základě komplexní statistiky a kódovaných etnografických údajů z 90 společností z celého světa byly stanoveny čtyři faktory, které doprovázejí násilí na ženách: Sociálně-ekonomické rozdíly mezi mužem a ženou; násilné řešení mezilidských konfliktů; mužský ideál dominance, tvrdosti a cti; mužská ekonomická a rozhodovací autorita v rodině.

Byly rovněž formulovány předpoklady nízkého výskytu násilí na ženách: Moc (vliv) žen mimo domov; aktivní zásah společnosti proti násilí; existence podpůrných ženských skupin; útočiště před násilím (útulky, přátelé, rodina).

Násilí páchané na ženách není tedy součástí „mužnosti“, ale výsledkem společností přijímaného chování, demonstrace mužského práva, legitimní způsob uvolnění napětí, takzvané „výchovy“ žen.

Z toho vyplývá, že strategie prevence násilí musí nejprve odstranit kulturní postoje a chápání maskulinity jako důvodu pro agresivní a ovládací jednání. Prevence násilí musí podporovat především nenásilné řešení konfliktů mezi všemi členy společnosti. Násilí mezi blízkými osobami a především v rodině musí být definováno jako trestný čin. Ke konečnému přerušení kruhu rodově podmíněného násilí bude zapotřebí součinnosti mnoha sektorů, jakými jsou výchova, masmédiá, zákonodárství, soudnictví, zdravotnictví aj.

Rodově podmíněné násilí v průběhu života

K rodově podmíněnému násilí dochází již před narozením. Jedná se o umělé přerušení těhotenství na základě výsledků pohlavní selekce plodu (Čína, Indie, Korea), fyzické násilí na ženě v těhotenství (vliv na plod), nucené těhotenství (masové znásilňování při válečných konfliktech).

přesahuje roční příjem rodiny. Ačkoliv věno nebo podobné platby existují v řadě kultur na celém světě, vraždy pro věno se vyskytují především v jižní Asii. Například v Indii umírá podle odhadů v důsledku sporů o placení věna každý rok 15 tisíc žen, většinou na následky kuchyňských požárů, naaranžovaných tak, aby vypadaly jako nehoda.

- V některých společnostech jsou oběti znásilnění, ženy podezřelé z předmanželského sexu a cizoložství zabíjeny svými mužskými příbuznými. Zneuctění ženy je vnímáno jako urážka rodinné cti. Vraždy ve jménu cti byly dokumentovány na Středním Východě, v jižní Asii a v Brazílii. Přibližně čtvrtina všech vražd spáchaných v Jordánsku připadá na vraždy ve jménu cti (asi 25 ročně). Podle jordánského trestního řádu se přitom nejedná o vraždy.

Násilí na ženách během válek a ozbrojených konfliktů

V době války jsou ženy a dívky nejbezbrannější vůči útoku. Znásilňování, únosy dětí a sexuální mučení jsou považovány za nejdestruktivnější zbraně nepřátelské armády. Vojáci přepadávají ženy doma, často jde o součást systematického mučení a etnických čistek.

K násilí v kojeneckém věku patří vraždění novorozenců ženského pohlaví, psychické a fyzické týrání, odlišné poskytování stravy a lékařské péče děvčatům.

Během dětství dochází k násilí na dívkách např. ve formě dětských manželství, mrzačení genitálií, sexuálního zneužívání členy rodiny a jinými lidmi, odlišného stravování a poskytování lékařské péče, dětské prostituce apod.

V dospívání se objevují např. vynucené známosti a dvoření, ekonomicky vynucený sex, sexuální obtěžování na pracovišti, znásilnění, nucená prostituce, obchod se ženami, kulturní požadavky na vzhled a šůhlost apod.

Rodově podmíněné násilí v reprodukčním věku zahrnuje týrání žen intimními partnery, znásilnění v manželství, vymáhání věna a vraždy pro věno, vraždy partnerky, sexuální obtěžování, sexuální zneužití na pracovišti, znásilnění, týrání tělesně postižených žen apod.

Ve starším věku jde např. o týrání vdov (podle dostupných studií se v USA týrání týká především starých žen).

Násilí páchané na ženách je nutné chápat jako legitimní součást lidských práv. V poslední době především díky aktivitám OSN si tuto skutečnost vlády mnoha zemí začínají uvědomovat. Nadále však přetrvávají ve společnostech mechanismy, které legitimizují, zamlžují nebo popírají, a tím pěstují násilí. Napomáhá tomu především tabuizace diskusí o takzvaných soukromých záležitostech na veřejnosti.

Podle mé zkušenosti v Česku stále převládá názor, že jakékoliv vydělování takzvané „ženské“ problematiky není nutné a že je vždy potřeba nahlížet na problémy „komplexně“. Není však právě tento postup spolu s nedostatečnými legislativními úpravami a nepodporováním ženských organizací u nás to nejlepší podhoubí pro bujení všemožných druhů rodově podmíněného násilí? ■

Znásilňování bylo dokumentováno v řadě nedávných konfliktů, v Libérii, Peru, Rwandě, Somálsku, Ugandě i v bývalé Jugoslávii.

Sexuální násilí v „občanské společnosti“

Sexuální násilí páchané na ženách a dívkách existuje všude na světě. Zahrnuje incest a manželské znásilnění, stejně jako znásilnění páchané na cizích či známých ženách. Ve Spojených státech je ročně znásilněno či sexuálně napadeno 700 000 žen. Také dívky se stávají oběťmi sexuálního násilí. Např. ve výzkumu, jehož se zúčastnilo 1200 náhodně vybraných žáků devátých tříd v Ženevě, uvedlo 20 % dívek zážitek fyzického sexuálního zneužití.

Obchod se ženami

Obchod se ženami zahrnuje odvádění a transport lidí za účelem jejich zneužívání či vykořisťování. Každým rokem se stávají obětí takovéhoto obchodu asi 2 miliony dívek ve věku 5 až 15 let.

Podle materiálů OSN.

Literatura:

- Germain, A., Heise, L., Pitangy, J. (1998). *Násilí páchané na ženách, skrytá újma na zdraví. (Violence against women)*. Bratislava: Pro Familia, Aspekt.
- Sopková, E. (1998). *Problém, o kterém se mlčí. Aspekt, 3, s. 22–25. Bratislava.*